

Komenský na švédském zámku Skokloster

BLANKA KARLSSONOVÁ

I. Skoklosters Slott Zámek a kostel Skokloster

Ve švédském okrese Håbo, 17 km na jih od Uppsaly, je v jezeře Mälaren poloostrov, kde leží zámek Skokloster (Andren 1948: 11–15). Švédské jméno zámku v sobě skrývá slovo kloster – klášter a sko – bota, podkova (snad na základě půdorysu pozemku). Zámek byl postaven na místě původního cisterciáckého kláštera Sko, založeného kolem r. 1225. V r. 1527 převzal král Gustav I. Eriksson Vasa (vládl v letech 1523–1560) správu hospodářství a administrativy kláštera a ponechal nějaké statky jeptiškám (většinou ze šlechtických rodin) na dožití. Po r. 1588 přešel klášter úplně pod správu koruny. V roce 1611 král Karel IX. (1604–1611) věnoval klášterní pozemky kraje Sko sedmadvacetiletému Hermanovi Wrangelovi jako odměnu za věrné služby.

Herman Wrangel byl estonský šlechtic, který vstoupil před r. 1608 do švédských služeb, stal se polním maršálkem a říšským radou. V r. 1612 se na Stockholmském zámku oženil s Margaretou Gripovou, jež mu dala dva syny, Carla Gustava a Johana Mauritze. Po její smrti se oženil s Katarinou Gyllenstiernovou. Obě manželky byly z předních švédských rodů. Třetí manželka, Amalia Magdalena, pocházela z Nassau. První manželka dostala pozemky Skokloster a 19 statků darem od Hermana Wrangela. V r. 1624, když jedenáctiletý Carl Gustav Wrangel osiřel, zdědil po matce Skokloster, který byl pod otcovou správou. To již bylo za vlády Gustava II. Adolfa (1611–1632). Carl Gustav Wrangel se v r. 1641 stal jedním z předních švédských generálů, v r. 1645 nástupcem generála Torstenssona, v r. 1646 polním maršálkem válečné moci v Německu a několik měsíců poté říšským radou. V r. 1640 se oženil s Annou Margaretou von Haugwitz, která s ním zůstala v Německu a dala mu 11 dětí. Synové, kromě jednoho, zemřeli v dětském věku, tři dcery přežily své rodiče. Nejstarší z nich – Margareta Juliana – se v r. 1660 provdala za říšského radu Nilse Nilssona Braheho. V prosinci 1657 se Carl Gustav Wrangel stal říšským admirálem, čtyři roky poté říšským maršálkem a prezidentem Válečného kolegia. Dne 25. 6. 1676 zemřel v Německu, když byl

na cestě do Švédska. V lednu 1699 zemřel Nils Brahe a vdova – výše jmenovaná Margareta Juliana – napsala závět, v níž určuje zámek jako dědictví nejstaršího syna nebo dcery. Zámek pak přecházel na dědice rodiny Brahe až do r. 1930, kdy se stal posledním dědicem synovec (syn sestry) Magnuse Brahe Fredrik von Essen. V r. 1967 se stal zámek Skokloster majetkem státu.

Barokní zámek Skokloster – Skoklosters Slott – byl postaven v letech 1654–77 podle návrhu Caspara Vogela, Nicodema Tessina a Jeana de la Vallée a považuje se za jeden z nejzachovalejších svědků tzv. velmocenské doby švédských dějin, zejména období třicetileté války. Zámecké sbírky – tj. interiéry, zbrojnice, výstavní sály... – obsahují více než 50 000 exponátů.

Kostel Skokloster byl založen jakožto klášterní kostel pro cisterciácké jeptišky, ale i jako kostel přístupný lidem, což znamenalo, že tam sloužil kněz toho kraje. V roce 1820 došlo k restaurování krypty a rakví (celkem 24 rakví dospělých i dětí rodiny Wrangelů). Interiér i pohřební kaple jsou bohatě vybaveny uměleckými díly (Tuulse 1967).

Zámecká knihovna není jenom jedna, nýbrž několik v jedné, protože sbírky obsahují majetek šlechtických rodů Wrangel, Brahe, Bielke, Scheffer (Losman 1980, Lindberg–Losman 1968, Lindberg 1976). 30 000 knih je dnes uloženo v sedmi sálech zámecké knihovny v nejvyšším patře zámku a představuje kulturu, zájmy a intelektuální úroveň aristokracie švédské velmocenské doby. Po smrti Wrangelově měla jeho knihovna 2400 knih. Další generace majitelů – Brahe – přestěhovala svou knihovnu z Visingsborgu a ze zámku Rydboholm na zámek Skokloster. V 18. století přibýlo dalších 8000 knih ze zámku Salsta od rodiny Bielke a poslední knihovna přibývala od Magnuse Braheho.

Wrangel a Brahe ovšem nesbírali knihy na způsob nostalgického shromažďování titulů, nýbrž hledali čerstvou kvalitní literaturu, např. přes kupce ze severního Německa nebo přímo na knižním veletrhu ve Frankfurtu. Nákup knih probíhal na základě skutečného zájmu o jejich obsah, také však šlo o prestiž sociální pozice aristokrata ve společnosti. Souběžně s tím šlo o snahu majitele knihovny mít encyklopedický přehled v oborech.

Významná část sbírek – tzv. brahe-wrangelská – představuje čtvrtinu knihovny a obsahuje 18 000 titulů. Na začátku 19. století byla tato část zkatalogizována a zůstala tak až do ledna 1968. Pak došlo k novému rozdělení, jež se vracelo k původnímu pořádku podle toho, odkud knihy přišly. Při těchto rekonstrukcích se postupovalo podle metody O. Waldeho, který zmapoval literární válečnou kořist na půdě Švédska a zanechal o tom rozsáhlé vědecké dílo (Walde 1916).

V r. 1665 nechal Wrangel vypracovat katalog, kde byly knihy rozděleny do deseti oddělení – teologie, historie, topografie, přírodní vědy, právo, scholasti-

ka, ikonografie, medicína, ekonomie a oddělení knih románských jazyků. V r. 1681 provedl historik Samuel Pufendorf revizi a rozdělil knihy do čtyř skupin podle dědiců. V r. 1689 spojil Nils Brahe knihovnu Wrangelovu s knihovnou Visingsborgskou a knihy byly zkatalogizovány do Velké a Malé knihovny v počtu 1825 titulů.

Na začátku 19. století došlo k další katalogizaci pod vedením uppsalského knihovníka J. H. Schrödera. Knihy z majetku tří Braheů byly rozděleny podle oborů bez ohledu na dřívější rozdělení. Hřbety knih byly opatřeny zlatými číslicemi na červené kůži, přičemž se původní signatury odstranily. Mnohé rukopisné knihy byly uloženy do Říšského archivu pod hlavičkou Sbírky zámku Skokloster.

V současné době probíhají další práce s katalogem, včetně prací na převedení katalogu do počítačové báze.

Obsah sbírek ukazuje výchovné cíle šlechtice v 16.–17. století. Tělo i duše byly vychovávány v harmonii, o tom svědčí složení knih z oborů vědy a umění. Luterská teologie, kartesiánská filozofie, právo, antické dějiny, poslední utopie, alchymie, astrologie, fyzionomie, knihy o hospodářství, cestopisy, knihy o člověku, zvířeti, rostlině, knihy o navigaci, lovu, šermu, stavitelství, zahradničení, atd.

Největší hodnota sbírek na zámku Skokloster spočívá v jejich celistvosti, protože jednotlivé obory zastoupené v knihovně mapují úroveň švédské společnosti velmocenské doby.

II. Komenský na zámku Skokloster

Komenského knihy se do Švédska dostaly díky své kvalitě buď nákupem, nebo darem. Právě exempláře *Brány jazyků* a *Orbisu* svědčí o tom, že to byly knihy oblíbené a používané při výchově šlechtických synků, ale i ve vzdělávání dospělých. V r. 1997 reprezentoval *Orbis* zámeckou knihovnu na snímku vydaném tiskem spolu s článkem v novinách. V témže roce byl *Orbis* snesen z knihovny dolů a umístěn ve vitrině v přízemních sálech při aranžování výstavy o dítěti na zámku. O popularitě *Orbisu* svědčí např., že exempláře jsou popsány pilnými poznámkami perem bezejmennými nebo neznámými čtenáři nebo dokonce obsahují kolorované obrázky.

Předkládaný popis komenian je proveden na místě s každou knihou v ruce. Jde o známá komeniana – celkem jedenáct titulů – 7 titulů *Ianua*, 1 titul *Vestibulum*, 2 tituly *Orbis*, 1 titul *Pansophiae prodromus*. Nejzajímavější jsou dva tituly švédského překladu *Ianua* a londýnské vydání *Pansophiae prodromus* z r. 1639. Londýnské vydání je hodnotné samo o sobě. Každý titul švédského překladu díla Ko-

menského nalezený na švédské půdě ukazuje sílu vlivu osobnosti Komenského. Čím více takových nalezených důkazů, tím více se tato síla potvrzuje. Jdeme-li v těchto úvahách dále, konstatujeme, že tyto švédské překlady pocházejí z knihovny Pera Braheho, mocného šlechtice velmocenské doby, v jehož knihovně nechybí Komenského dílo. Zájem Pera Braheho o pansofii potvrzuje stopu pansofického vlivu ve Švédsku, odpovídajícího Komenského přání.

III. Soupis komenian v zámecké knihovně Skokloster

I – IANUA – šv., lat., něm. – 1640 – Stockholm

Johannis Amos COMENII Uplåste Gyllene Tungomåls Dör: Eller Alle Språks och Wettskapers Örtogårdh Thet är: En Geenstijgh/ till att lära thet Latiniske/ samt hwart och itt Språk/tillijsta medh alla Wettskapers och Konstners fundament/ under 100 Tittlar och 1000 Meningar författat här till Swenskan och itt fullkomligt Register bifogat Aff M. ERICO SCHRODERO Ubsal. En effterWichten/ uthan Wärdet/ ädle Steenar achtas/ thesslijtes och så thenna Book/ af Wijse Mån betrachtas. Medh H.K.M.s uthi Swerige frijheet. Tryckt af Hindrich Käyser/ medh eghen bekostnat/ 1640,

J. A. COMENII JANUA LINGVARUM RESERATA AUREA: Sive SEMINARIVM LINGVARVM & Scientiarum omnium. Hoc est: Compendiosa Latinam (& qvamlibet aliam) Lingvam, una cum scientiarum artiumq; omnium fundamentis perdiscendi Methodus, sub Titulis centum, periodis mille comprehensa. Addita Lingvae Sveticae Versione, Cum Indice locupletissimo. Studio & labore M. ERICI SCHRODERI. Uasal. jam pie defuncti. Aestimat, ut sapiens precio non pondere gemmas: Utilitate probat sic quoq; mentis opus. Cum Privilegio S. R. Maj. Sveciae HOLMIAE, excusa sumptibus HENRICI Käysers/ M.DC.XL.

12:0. [28] + 252 + [384] pp

[Poslední strana knihy je popsána inkoustem čtenáři jménem Christianus Schutte Nycopensis – tedy někdo z Nyköpingu, možná přímo z rodiny Schroderus-Schytte,¹ a Petrus Thun, Anno 1648. Obě jména jsou zapísána v katalogu knihy. V knize ležel vyliisovaný čtyřlístek.]

¹ Johan Skytte (1577–1645) – před povýšením do šlechtického stavu pův. jménem Schroderus. Svobodný pán, říšský rada, učitel Gustava II. Adolfa, významná politická a kulturní osobnost své doby. Schroderus Ericus Benedicti (asi 1575–1647), tiskař, překladatel, spisovatel; mladší bratr J. Skytteho Schroderus Ericus Johannis (asi 1608–1639), lexikograf, magistr filozofie, překladatel Komenského *Ianua*, autor první jazykové studie o tvoření slov ve Švédsku a prvního abecedního rejstříku švédských slov vůbec.

(Zíbrt V: 19001, 19007; Brtová–Vidmanová: 25; Paris BN X.: 9203; Blekastad: 740; Skokloster Carl Gustav Bielke IV.29.660.; BN XXXI 228 nr. 42; Collijn sp. 180²)

2 – IANUA – lat., šv., něm. – 1641–1643 – Stockholm

J. A. COMENII JANUA LINGVARUM RESERATA AUREA: Sive SEMINARIUM LINGVARUM & Scientiarum omnium. Hoc est: Conpendiosa Latinam (& qvamlibet aliam) Lingvam, una cum scientiarum artiumque omnium fundamentis perdiscendi Methodus, sub Titulis centum, periodis mille comprehensa. Editio Tertia, Revisa emendatior & correctior in Lingva Svecica. Aestimat, ut sapiens precio non pondere gemmas: Utilitate probat sic quoq; mentis opus. Cum Gratia & Privilegio S. R. Maj. SVECIAE. HOLMIAE, Excusa sumptibus HENRICI Keyser/ M.DC.XLIII.

Johannis Amos COMENII Uplåste Gyllene Tungomåls Dör: eller Alle Språks och Wettskapers Örtgård. Thet är En Geenstijgh/ til at lära thet latiniske/ sampt hwart och itt Språk tillijka medh alle Wettskapers och Konstners Fundamenter/ under 100. Tittlar och 1000 Meningar författat. Tridie Uplågningen/ På nytt öfwersedd/ och uthi thet Swenska Tungomålet corrigerat och förbättrat. En effter Wichten/ uthan Wårdet/ ädle Steenar ach-tas/ Thesslijstes och så thenna Book/ aff Wijse Mån betrachtas. Medh H. K. M.s uthi Sverige friheet Stockholm/ Tryckt aff Hindrich Keyser/ medh egen bekostnad/ Åhr 1643.

Prgb. 8:0. [16] + 250 + [228] pp.

[Na začátku knihy je anonymním čtenářem inkoustem popsáno pět stran.]

Titul indexu následovně:

INDEX SVECICUS SECUNDUS In. Quo vocabula Latina Svecis e regione redduntur & respondent, cum alias toto Januae opere sparsa a Juventute studiosa magno temporis dispendio essent exquirenda. EDITUS, ut opera & impensis Ita & Typis HENRICI Kayser [viněta] STOCKHOLMIAE Anno 1641

[Dvě poslední strany jsou popsány neznámým čtenářem.]

(Zíbrt V: 19023; Brtová–Vidmanová: 30 – podle Brtové–Vidmanové je strana 250 označena jako 260, totéž zaznamenali ve Skoklosteru jako 250 /260/ – jde tedy o chybu tisku; Uppsala UB [120.352]; Skokloster Erik Brahe lott 4.8:0.Nr 168; Collijn sp. 181 – srov. pozn. č. 2)

² Knihovna Skokloster není v Collijnově bibliografii. Byla to knihovnice Elisabeth Westin-Bergová ze zámku Skokloster, která tuto knihu u Collijna našla.

3 – IANUA – lat., něm. – 1642 – Hamburg

JOHANNIS AMOSI COMENII JANUA LINGUARUM RESERATA AUREA Sive SEMINARIUM LINGUARUM ET SCIENTIARUM OMNIUM Hoc est; Compendiosa Latinam & quamlibet aliam linguam, una cum scientiarum artiumq omnium fundamentis, perdiscendi Methodus, sub Titulis centum, Periodis mille comprehensa. EDITIO NONA Prioribus omnibus castigatio, & circiter, bis mille vocabulis auctoriorum versione luculentissima, duplicique ac copiosissimo Latino ac Germanico, qua Titulorum; qua Vocum; Indice ut incipientibus Lexici alicujus instar esse possit: Adornata opera ac Studio JOHANNIS DOCEMIJ, p. m. Et ex eiusdem Autographo jam denuo revisa. CVM PRIVILEGIO SAC. CAES. MAJEST. AD Decennium: HAMBVRGI Impensis TOBIAE GUNDERMANNI, Bibliop: ANNO M. DC. XXXXII.

Johannis Amos Comenij Eröffete Güldene Sprachen Thür: oder/ Pflantz-Garten aller Sprachen und Wissenschaften. Das ist. Eine Kurze und Worteilhafftige Anleitung/ die lateinische/ und jede andere Sprache/ zugleich mit den Wissenschaften und Künsten wolzulerren/ in 100 Capittel/ und 1000 Sprüchen begriffen. Die Neunde Ausfertigung/ Keiner als alle die vorigen gedruckt/ und den zwentausend Wörter vermehret: Sampt einer viel richtigern Übersetzung/ und einem Duppleten und vollkommenen Lateinischen und Deutschen Register/ so wol der Capitteln/ als auch der Wörter/ dass es der Angehenden Jugend an stätt eines Aufschlagswörter Buchs mag gebraucht werden: Ausgerüstet durch Mühe und Fleiss Johannis Docemij Selig und jezt auss seinem eigenen beschriebenen Exemplar auff's New oversehen: Mit Röm. Keys. May. Freyheit auffzehen Jahr. Hamburg/ In Verlegung Tobias Gundermans/ Buchh: Im Jahr 1642, Prgb. 8:0. [36] + [222] + [184] + [174] pp.

[Poznámky neznámého čtenáře v knize inkoustem – je to zapsáno i v katalogu.]

(Zibrt V: 19017; Brtová–Vidmanová: 27; Paris BN X 9192; BN Bibl. nationale XXXI, 226. 24.; Skokloster: Per Brahe fil 132)

4 – IANUA – lat., řec. – 1642 – Amsterdam

J. A. COMENII IANUA AUREA LINGUARUM, Et auctior et emaculatio quam unquam antehac, cum adjuncta Graeca versione. AUTORE THEODORO SIMONIO Holsato. Amsterodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCXLII. [= 1642], Cum Privilegio.

Prgb. 12:0. [4] + 232 + 166 + 98 pp

(Zíbrt V: 19020; Urbánková: 267; Skokloster Nils Brahe appendix 509: BM: 125, sp. 660 – katalog uvádí formát 12:0, což závisí na tom, jak se skládá arch, podle českých bibliografií má tato kniha formát 8.0)

5 – IANUA – lat., něm., fr., it., řec. – 1644 – Frankfurt

I. A. COMENII JANUA AUREA QVINQVE LINGVARUM RESERATA, SIVE Compendiosa Methodus LATINAM, GERMANICAM GALLICAM, ITALICAM, & GRAECAM LINGVAM Perdiscendi, sub Titulis centum, Periodis mille comprehensa, & Vocabulis, bis mille & pluribus aucta, Hacq nova Editione a mendius impressionis Elsevirianae correctae et emendatae a NATHANAELE DHVEZ, In Idioma Gallicum et Italicum. a THEODORO SIMONIO autem in Graeca traducta: Cum quinq, indicibuss. FRANCOFVRTI, Impensis JOH. GOD. SCHONVVETTERI. M. DC. XLIV. [=1644].

[Frankfurt]. Prgb. 12:0. [24] + 505 + [333] pp.

(Zíbrt V: 19034; Urbánková: 279; Skokloster: Nils Brahe appendix 419 – formát knihy je zde 12:0, české knihovny označují u této knihy formát 8:0)

6 – IANUA – lat., něm. – 1649 – Leszno

LATINAE LINGVAE JANUA RESERATA, Rerum & Linguae Structuram exhibens ordine nativo. (Ad leges Methodi Linguarum novissimae) Die offnene Thür der Lateinischen Sprach. Lesnae Typis Danielis Vetteri 1649. [Leszno = Lissa].

Prgb. 8:0. [16] + 299 + [5] pp.

[Poznámky neznámého čtenáře v knize inkoustem.]

(Urbánková: 289; Skokloster Carl Gustav Bielke IV.28.582 – „[...] köpt på auctionen i Stockholm d. 14 sept 1751 [...]“ – koupeno na aukci ve Stockholmu 14. září 1751)

7 – IANUA – lat. – 1659 – Schaffhausen

OMNIA SPONTE FLUANT
ABSIT VIOLENTIA REBUS
THEOLOGIA

IURIS PRUDENTIA
JOH. AMOS COMENI
JANUA LINGVAE LATINAE
ad Authore novissime adornata.

Editio secunda

SCHAFFHUSI, Typis & impensis Joh Caspari Suteri

MDCLVIII

MEDICINA

PHILOSOPHIA [Ett graverat titelblad som inte ingår i arket – podle knihovny je to titulní list mimo paginaci.]

JOHANN. AMOS COMENI ERUDITIONIS Scholasticae JANUA Rerum & Linguarum structuram externam exhibens: ab Autore novissime adornata, atque figuris aeneis illustrata, quarum usus etiam in ATRIO esse possit. Editio secunda. SCHAFFHUSII, Impensis JOHANN CASPARI SUTERI. Anno M. DC. LIX. [= 1659].

Prgb. 8:0 [24] +230 +[2]pp

(Zíbrt V: 18241; Urbánková: 191; Skokloster: Bielke IV. 28.581)

8 – IANUA – lat., něm. – 1678 – Leipzig

– VESTIBULUM –

JANVAE LATINITATIS VESTIBULUM, QVO PRIMUS AD LATINAM LINGVAM ADITUS TIRUNCULIS PARATUR: Cum versione interlineari Germanica EDITUM a JOHAN-AMOSO COMENIO, Deinde IPSIUS AUTHORIS CONSENSU Revisum, multis vero nunc in locis auctum & Indice Germanico instructum. CUM PRIVILEGIO SERENISS. ELECT. SAX. EDITIO NOVISSIMA. LIPSIAE, Sumpt. JOHANNIS GROSII & SOCI. Literis VIDVAE CHRISTOPHORI UHMANNI. ANNO M.DC.LXXVIII. [= 1678]

8:0. [16] + 100 x 2 + [41] pp

[Strany jsou očíslovány inkoustem neznámými čtenáři a všude jsou inkoustem poznámky ve švédštině, jako by šlo o vypsání slovíčka, která svědčí o důkladném studiu knihy.]

(Zíbrt: popisuje na str. 406 č. 18931, které je pozdější vydání – Leipzig z r. 1720; Brtová-Vidmanová popisují komeniana mimo naši republiku jen do r. 1670, to znamená, že tato *Ianua* tam není; Skokloster Carl Gustav Bielke IV 29. 649.)

9 – ORBIS – lat., něm. – 1678 – Norimberg

JOH. AMOS COMENII ORBIS SENSUALIUM PICTUS. Hoc est: Omnium fundamentalium in mundo rerum, & in vita actionum. Pictura & Nomenclatura. Editio auctior & emendatior; cum Titulorum juxta atq. Vocabulorum Indice. Die sichtbare Welt. Das ist: Aller vornehmsten Welt, Dinge-/ und Lebens Verrichtungen/Vorbildung und Benamung. Aufs neue aufgelegt/ und an vielen Orten verbessert; neben einem Titel- und Wörter Register. Cum Gratia & Privil. Sac. Cas. Majestatis, & Sereniss. Electoris Saxonici NORIBERGAE Sumtibus MICHAELIS & JOANNIS FRIDERICI ENDTERI ANNO Salutis M DC LXXVIII [= 1678].

Prgb. Dřevořezy. 8:0. [16] + 315 + [109]. pp

[Pozor – chyba tisku – str. 215 místo 315.]

(Zibrť V: 20361; Soupis: 577; Pilz: 31; Skokloster: NB app 399)

10 – ORBIS – lat., něm. – 1688 – Norimberg

JOH. AMOS COMENII ORBIS SENSUALIUM PICTUS. Hoc est: Omnium fundamentalium in mundo rerum, & in vita actionum. Pictura & Nomenclatura. Editio auctior & emendatior; cum Titulorum juxta atq. Vocabulorum Indice. Die sichtbare Welt. Das ist: Aller vornehmsten Welt, Dinge-/ und Lebens Verrichtungen/ Vorbildung und Benamung. Aufs neue aufgelegt/ und an vielen Orten verbessert; neben einem Titel- und Wörter Register. Cum Gratia & Privil. Sacr. Caes. Majestatis, & Sereniss. Electoris Saxonici NORIBERGAE Sumtibus MICHAELIS & JOANNIS FRIDERICI ENDTERI ANNO Salutis M DC LXXXVIII [= 1688].

Prgb. Dřevořezy, 8:0. [16] + 315 + [109] pp

[Některé obrázky jsou vybarveny neznámým čtenářem a inkoustem je všude mnoho poznámek.]

(Zibrť V: 20372; Pilz: 49; Skokloster Bielke IV 36.22)

11 – PANSOPHIAE PRODROMUS – 1639 – London

REVERENDI ET CLARISSIMI VIRI JOHANNIS AMOS COMENII PANSOPHIAE PRODROMVS, In quo admirandi illius & vere incomparabilis Operis, Necessitas, Possibilitas Utilitas, solide, perspicue, & eleganter demonstratur. Ei, quae nova hac editione accesserint, indicat prae-

fatio S. H. & proxima post cam pagina. LONDINI Typis M. F. Sumptibus L. Fawne, & S. Cellibrand, M.DC.XXXIX [= 1639]. Voenit in coemiterio Paulino sub signo serpentis aenei.

Prgb. 8:0. [12] + 288 pp

(Zíbrt V: 20734, 20806; Urbánková: 75; Skokloster Per Brahe fil. 131: BM i 125 sp. 666)³

Závěrem

Dílo Jana Amose Komenského zachované v knihovně ve švédském zámku Skokloster je ukázkou Komenského vlivu na švédské půdě. Vzhledem k tomu, že zámecká knihovna reprezentuje více knihoven mnoha generací mocných šlechtických majitelů a sbírek knih původně uložených na jejich různých zámcích ve Švédsku, je tato ukáзка silným dokumentem recepce Komenského díla ve Švédsku v časovém období od doby Komenského života až do dnešních dnů. Rovněž existence švédských překladů Komenského děl a jejich zachování jsou viditelným důkazem přijetí Komenského díla ve Švédsku.

Zachování londýnského vydání *Pansophiae prodromus* z r. 1639 v zámecké knihovně ukazuje zájem švédských mocnářů o Komenského pansofické myšlení.

Uvedené exempláře Komenského *Orbis pictus* a *Ianua* na zámku Skokloster obsahují pilné poznámky neznámého čtenáře psané inkoustem. Je vidět, že tyto učebnice používala švédská šlechta ve výuce svých potomků.

Švédské překlady Komenského díla *Ianua* – dva zachované exempláře v zámecké knihovně – jsou příkladem recepce Komenského učebnic ve Švédsku. *Ianua* se zde používala již v r. 1634 a první překlad vyšel v r. 1640; tento exem-

³ Zkratky v popisu komenian: pp – strany; fol – folio; r – recto (pravá strana folie); v – verso (levá strana folie); s nebo str. – strana; Paris BN – národní knihovna v Paříži; Skokloster – katalog na zámku Skokloster; BN – Národní knihovna v Paříži; sp – spalt (sloupec); Prgb – pergamentová vazba; Uppsala UB – Uppsala: univerzitní knihovna.

Isac Collijn vypracoval historickou bibliografii knih vydaných švédsky na švédské půdě (Collijn 1942–44). V německé bibliografii nebyla podobná pravděpodobně dosud vypracována, což potvrdili v Královské knihovně ve Stockholmu i ve Skoklosteru. Místo toho je možné nahlédnout do *Catalogue of Books printed in the German-Speaking Countries* (London: The British Library, 1994), kde jsou komeniana na třech stranách, a to č. K631 až K652. Popis komenian není tak podrobný, takže nelze knihy identifikovat s exempláři, které zde uvádím. Tak např. sign. K 639 by mohla být *Ianua* ze Schaffhausenu uvedená zde pod číslem 7. Další příklad velké bibliografie je *Catalogue general des Livres imprimes de la Bibliothèque Nationale* (Paris MDCCCVII), kde jsou komeniana ve sloupci 221–234, a *General Catalogue of Printed Books* (London: British Museum, 1962), kde jsou komeniana ve sloupci 654–675.

plář je na zámku Skokloster a ukazuje Komenského vliv na švédskou lingvistiku: překladatel Schroderus vypracoval znamenitý rejstřík švédských slov, který se považuje za první abecední rejstřík švédských slov vůbec. Schroderus je též autorem první vědecké jazykové studie o tvoření slov, jež je na konci lexikonu *Lexicon latino-scondium* (vyd. v r. 1637), a není vyloučeno, že byl ovlivněn Komenským.

Ani dnešní švédská generace na Komenského nezapomíná. Na zámku Skokloster uspořádali v r. 1997 výstavu *Dítě na zámku* a *Orbis pictus* byl vítaným exponátem dokumentujícím šlechtickou výchovu.

Literatura

ANDREN, Erik

1948 *Skokloster, ett slotts bygge under stormaktstiden* (Stockholm)

BLEKASTAD, Milada

1969 *Comenius* (Oslo–Praha)

BRTOVÁ, Bohuslava – VIDMANOVÁ, Anežka

1978 „Seznam děl J. A. K. zachovaných pouze v zahraničí“, *Studia Comeniana et Historica* 8

COLLIJN, Isac

1942–44 *Sveriges Bibliografi 1600-talet*, Band I, A–Q (Uppsala)

DUDÍK, Beda

1852 *Forschungen in Schweden* (Brno)

HEIDEMARK, O.

1995 *Eko av historien* (Trelleborg)

LAGERHOLM, Nils

1965 *Den svenska stormaktstidens högadliga begravningsskick 1650–1700* (Stockholm)

LINDBERG, S. G.

1976 „Biblioteket på Skokloster“, *Biblis*, str. 132–72

LINDBERG, S. G. – LOSMAN, Arne

1968 *Adelsböcker och stormansbibliotek* (Stockholm)

LOSMAN, Arne

1980 *Carl Gustav Wrangel och Europa* (Uppsala)

1994 „I grevarnas tid. En Brahe-historia genom 400 år“, *Skokloster-studier*, nr. 27

1996 „Adelsbiblioteket som intellektuellt landskap“, *Tvärnsnitt*, nr. 4 Ansikten,

PILZ, Kurt

1967 *Die Ausgaben des Orbis Sensualium Pictus* (Norimberg)

RANGSTRÖM, Lena – SKERI, Karin – WESTIN-BERG, Elisabeth

1980 *Skoklosterslott och samlingar* (Uddevalla)

TUULSE, Armin

1967 *Skokloster kyrka* (Strängnäs)

URBÁNKOVÁ, Ema

1959 *Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách...* (Praha)

WALDE, O. V. C.

1916 *Storhetstidens litterära krigsbyten* I, II (Uppsala)

ZÍBRT, Čeněk

1912 *Bibliografie české historie V* (Praha)